

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden*

August-september 1981

Nr. 233 - 39. årgang

Så er det Høst-tid

Maleri af Niels Lindberg c. 1930.

Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening
oprettet 5. juli 1941

Nyt fra arkivet

Redaktion:

Hans Hviid, Fåredammen 11, 5300 Kerteminde
telefon (09) 32 14 61

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Fru Inger Hansen, Bjerggaardsvænget 9, 2840 Holte,
telefon (02) 80 25 37. Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersens Boulevard 4
(2. sal t.v.), 1553 København V, telefon (01) 11 67 20
Arkivar Margrethe Ransy, telefon (01) 37 73 22,
arkivaren træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14-16
eller efter aftale.

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Frederiksgade 1,
1265 København K, telefon (01) 11 77 88.

LANDSSTYRELSEN:

LANDSFORMAND: Gårdejer Jens P. Petersen, (R), Thyrasvej 7,
4100 Ringsted, tlf. (03) 61 00 23.

Næstformand: Gårdejer Holger Buch Juul, Jægergaarden,
Høllundvej 6, 7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Peder Møller Erifelt, Erifeltgaard, 6870 Ølgod,
tlf. (05) 24 30 87.

Ovennævnte tre udgør bestyrelsens forretningsudvalg.

Gårdejer Jørgen Skoven, »Skovens«, Åsdal, 9950 Hirtshals,
tlf. (08) 97 11 66.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5350 Rynkeby,
tlf. (09) 39 13 17.

Formand for bladudvalget.

Æresmedlem af landsstyrelsen.

Gårdejer Børge K. Fjordside, Skjalstrup, 7570 Vemb,
tlf. (07) 88 40 94.

Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling,
tlf. (07) 5810 11.

Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden, Ibsker, 3740 Svaneke,
tlf. (03) 99 65 35.

Gårdejer N. Sehested, Holmstol, 8883 Gjern,
tlf. (06) 87 50 19.

Gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard, 8991 Spenstrup,
tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Vagn Mathiasen, Munkhøigaard, Borsholmvej 11,
3100 Hornbæk, tlf. (02) 24 00 05.

Formand for arkivudvalget.

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, Vestervang - Marrebæk,
4873 Væggerløse, tlf. (03) 87 73 57.

Gårdejer Thomas Dahlmann, Vandlingvej 122, Vandling,
6100 Haderslev, tlf. (04) 52 36 97.

Gårdejer Carl Martin Christensen, Badstrupvej 39, Badstrup,
5484 Uggerslev, tlf. (09) 85 11 74.

Gårdejer Lars Andersen, Arnoje,
4660 Store Heddinge, tlf. (03) 70 10 64.

Udstilling på Rigsarkivet

I erkendelse af den stadig voksende interesse for slægts- og hjemstavnforskning har Rigsarkivet arrangeret en særdeles interessant udstilling, hvor materialet er hentet fra arkivets righoldige materiale. Udstillingen er koncentreret om landejendommens historie fra 1660 til i dag med eksempler på kort over en enkelt landsby få år før udskiftningen fra jordfællesskabet og skattepapirer fra dengang fæstebonden betalte landgilde til herremanden - og hvor jordens værdi målt i hartkorn.

Som enkelt-eksempler på udlagt materiale kan nævnes: Kommissionsprotokollen vedr. skatter på besiddelse af fast ejendom i 1802 (f. eks. bygnings-skatten) - endvidere Hartkorns-specifikation - Matriklen af 1688 - Jordebog 1660 for Riberhus len - Ikast Herredstingvidne 1669.

Udstillingens anden afdeling fortæller om forholdene, hvis gården har været i Kronens eje - dvs. viser Kronens skoder. - En krigs- og portionsjordebog over oberst C. Rantzau og Gams regiment på Fyn 1685 fortæller om vilkårene ved indkvartering af soldater (som var en stor belastning). Vejdirektoratet afrunder denne afdeling med udstilling af en stor samling kort og tegninger.

Sidste afdeling beskæftiger sig med landvæsenssager i Rentekammeret, f. eks. ved mageskifte. Flere sager fra 1800 om bygningshjælp samt en hoveriprotokol fra 1773.

Det var den spændende spiseseddel, men det kan dog være svært for mange at »tygge maden« - eller lad os sige tilegne sig stoffet p. gr. af den gotiske skrift, som jo slår en bremse i for de fleste. Også dette er der forsøgt at råde bod på, idet Rigsarkivet har ladet fremstille en brochure: »Hvordan benytter man kilderne i Rigsarkivet til belysning af ejendoms historie på landet«. Den er et værdifuldt kildekrift og kan findes på ethvert arkiv i landet.

Slægtsgaardsarkivets formand Vagn Mathiasen har forespurgt Rigsarkivet, om der ikke var mulighed for at udstillingen kunne komme på vandring rundt forskellige egne i landet, da han finder udstillingen meget værdifuld og mener den bør vises for et større forum.

Arkivaren.

»Der har jeg rod, derfra min verden går«

Nedenstående spændende artikel er skrevet til »Slægtsgaarden« af dyrlæge *Ejgil Overby*, Mazabuka, Zambia. Ejgil Overby ejer slægtsgården »Klausholm«, som han midlertidig har forpagtet ud, da han ikke har kunnet losrive sig fra Afrika. I denne artikel fortælles om starten som dyrlæge i Afrika og spændende år i Nigeria. Redaktionen kan glæde læserne med at vi har fået løfte om endnu en artikel, der beretter om årene i Zambia.

Mange gange er jeg blevet stillet det spørgsmål: »Hvad fik dig til at rejse ud?« Svaret er ikke så enkelt, men det må sikkert findes i en sammenblanding af tilfældige omstændigheder med min lyst, ikke blot til eventyr i eksotiske lande, men først og fremmest til at gøre en indsats for at være med til at forbedre levevilkårene for deres befolkninger.

Gennem mange generationer har mine forfædre været bønder på Kjellerup-egnen i Midtjylland. Direkte efterkommere af de sindige og sindrige typer i Blichers noveller har jeg kendt i min barndom, og gården »Klausholm«, hvor jeg voksede op, står for mig som et af de smukkeste pletter på jordkloden, forgyldt i et skær af virksomt liv fra barndommen, der ellers var præget af krig og krisetider.

Da jeg i efterkrigsårene var blevet student som 17-årig, havde jeg vanskeligheder med at bestemme mig for en videre uddannelse. Allerhelst ville jeg nok have foretrukket et fremtidigt liv som landmand, men mulighederne som yngste søn, for med tiden at kunne overtage en gård på »Klausholm«s størrelse (120 tdr. land) anså jeg den gang for uoverkommelige, så, efter et par år ved landbruget på slægtsgården, valgte jeg dyrlægestudiet på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

I studieårene involverede jeg mig i internationalt studenter-samarbejde, og jeg fandt det udviklende og spændende, efter de tillukkede krigsår, at kunne træffe jævnaldrende fra lande af en hel anden klimatisk, ikke blot geografisk men også politisk karakter end den danske, og jeg forte i de år en omfattende korrespondance med andre skandinaviske, amerikanske, polske, ja sågar nordafrikanske studenter. Påvirket blev jeg også af foredrag holdt i Studenterforeningen og på Landbohøjskolen, dels om de politiske omvæltninger, overgang fra koloni-til selvstyre, dels om arbejdsmuligheder i den tredje verden, som den gang syntes så fjern. Jeg husker bl.a. at professor N.O. Rasbech havde været på orlov til det daværende Nord-Rhodesia for at studere steriliseringsproblemer hos kvæg, og hans fremragende lysbilleder ikke blot af syge dyr, men også af de farverige omgivelser - især erindrer jeg blåblomstrede alléer af Jakaranda-træer, virkede uvilkårligt som et incitament på en spirende udlængsel. Mest betydning for mig fik et besøg på Landbohøjskolen af tidligere veterinærinspektør Kay C. Schröder, der havde forladt veterinærdirektoratet for sammen med en gruppe danske dyrlæger at udføre veterinært arbejde i den ny-uafhængige stat, Ghana. Efter selvstændigheden var der sket det, at en mængde britiske dyrlæger, der havde været ansat af koloniministeriet, havde besluttet sig til at forlade landet. Det betød, at den nye stat, der kun havde få ghanesere udannet som veterinærer, pludselig manglede dyrlæger. Schröder holdt et interessant foredrag om forholdene og påpegede at landet stadigvæk var interesseret i at ansætte europæiske dyrlæger over en årrække på 2-turs kontrakter (hver tur på 1½ år). Jeg opsogte senere Schröder, men da jeg den gang fandt en 2-turs kontrakt for langtidsbindende, foreslog han, at jeg i stedet skulle ansøge om arbejde i Nigeria, - der da stod for at skulle være selvstændig, - hvor jeg sikkert kunne opnå en 1-turs kontrakt. Han

gav mig en adresse på Crown Agents i London, hvor jeg kunne henvende mig, og inden jeg egentlig havde tænkt nærmere over mulige konsekvenser, var jeg i gang med at ansøge om ansættelse som Veterinary Officer i Nigeria.

Der gik dog en del tid, inden jeg hørte nærmere fra Northern Regional Government i Nigeria. I mellemtiden var jeg blevet færdig med studierne og havde fået ansættelse som assistent hos dyrlæge Georg Jørgensen i Remkolde på Vordingborg-egnen. Så pludselig i begyndelsen af 1960 blev jeg kaldt til interview i London, og fik at vide, at man var parat til at ansætte mig omgående. Nogle få måneder senere forlod jeg da Danmark, og efter et besøg i den regionale hovedstad, Kaduna, rejste jeg videre til Maiduguri, den største by i Nigerias største og kvægrireste provins, Bornu. Det følgende år havde jeg fast bopæl i Maiduguri, hvor jeg arbejdede under provinsdyrlægen, som den gang stadigvæk var britisk. På stationen var der et laboratorium og en ambulatorisk klinik for husdyr, men en stor del af tiden tilbragte jeg på ture rundt omkring i provinsen, hvor der var store problemer med ondartet smitsomme sygdomme i kvægbesætningerne. De ejedes hovedsageligt af et nomadefolk, Fulanier, og det der specielt i de dage vakte bekymring, var den vel mest frygtede mykoplasmasygdom: oksens ondartede lungesyge.

Det var især i de sandede, nordlige grænseområder, at sygdommen brod ud i kvægbesætningerne, og jeg, der herhjemme i den strenge vinter 1959-60 måtte kaste sne til side, når jeg i min bil havde vanskeligheder med at nå frem til gårdene på grund af snedriver, befandt mig nu, nogle måneder senere, i samme situation med los sand, kun var temperaturen mindst 40 grader højere! Alle dyr i inficerede besætninger blev slagtet, og kvægejerne fik senere udbetalt kompensationsbeløb af regeringen. Til trods herfor, kunne det tit være svært at få en Fulani til at indrømme, at der havde været udbrud af sygdommen i hans besætning, idet han allerede selv havde slagtet de klinisk syge. Mit bedste hjælpemiddel til diagnostik var et ekstrakt af en mykoplasmakultur, som jeg medbragte fra forskningslaboratoriet i Vom. Et par dråber blandet på en glasplade med nogle få dråber frisk blod fra mistænkelige dyr, ville i de fleste positive tilfælde fremkalde sammenkittede flagedannelser i blandingen, en agglutinerings. Først når jeg så derefter lod nogle af disse dyr blive slagtet, og jeg kunne påvise sygdommen i lungerne, gik ejerne med til at slagte hele besætningen. Noget andet var, at den psykiske depression som en sådan Fulani herefter kunne udvikle, ofte kunne virke ødelæggende på naturmennesket. Det gjaldt derfor om at hjælpe, ikke blot med at han hurtigst muligt fik kompenseringen udbetalt, men ofte med at få købt nyt kvæg til ham.

Måske det nu vil være på sin plads at berette lidt om de aktiviteter veterinærvesenet udførte for landets udvikling. Først og fremmest skulle som nævnt de ondartede og smitsomme sygdomme blandt husdyr kontrolleres. Dem var der mange af. Det drejede sig naturligvis ikke blot om ondartet lungesyge. Der var mange andre: sovesyge (trypanosomiasis), kvægpust, hundegalskab (rabies), mund- og klovsyge, miltbrand (anthrax) for blot at nævne nogle af de værste. Hvad angår sovesygen, så var den årsag til store økonomiske tab for kvægejerne. Som mange sikkert ved er tsetsefluer overførere (vektorer) af sygdommen, så en primær forebyggelse må derfor først og fremmest rettes mod bekæmpelsen af de blodsugende insekter. I 1950'erne blev der under veterinærdepartementet oprettet en speciel Tsetse Control Unit, hvis opgave det var at sprøjte befængte områder med insekticider. Det var et overordentligt bekosteligt foretagende, idet hver eneste træbe-

plantning skulle oversprøjtes i en vis højde med den insektdræbende væske. Det var dog den gang den eneste løsning til fluernes bekæmpelse, idet forsøg med udspreddning af radioaktivt bestrålede steriliserede hanner i insekternes parringstid, eller med sprøjtevæsker fra flyvemaskiner, alle var faldet uheldige ud. Nu er det imidlertid sådan, at det heldigvis er forholdsvis let at kontrollere de tsetseudryddede områder, idet fluerne er meget lysskye og ikke vil overskride beplantningsfrie bæltter i arealerne. Til behandling af kvæg med trypanosomiasis-parasitter brugte vi den gang det vinrode farvestof, Ethidium-Clorid, som vandt en enorm popularitet blandt Fulanierne. De betragtede det i den grad som livseleksir, at politiet blev nødsaget til at arrestere fidusmagere, der solgte afkog af røde huer, læbestift etc. med samme farve som det medicinske produkt, men naturligvis uden dets virkning! Nogle år senere blev det imidlertid nødvendigt at forlade brugen af Ethidium-Clorid, idet der opformeredes resistente trypanosom-stammer.

Hvis man havde kvægbesætninger mistænkt for at være inficerede med ondartet smitsomme sygdomme, så var det en pligt for de beskæftigede under veterinærvæsenet at oprette, hvis de dog ikke allerede fandtes, strengt bevogtede og isolerede karantænestationer, hvor dyrene dagligt blev inspiceret, og i det mindste var under opsyn i en måned. Markeder, hvor der foregik handel med husdyr, slagtehuse, huder og skind-produktionen skulle tilses hyppigt af veterinærer, der også stod for udførelsen af arbejdet eller kontrollerede det på provinsens dyreklinikker, hvor husdyrene blev behandlet rutinemæssigt.

Da langt de meste af Nigerias kvæg ejes af Fulani-nomader, som flytter omkring i landet eftersom græsningsbetingelserne ændres. Det var af væsentlig betydning, at de veje, som denne befolkningsgruppe gennem generationer havde fulgt, blev genkendeligt markeret af det veterinære personale, ligesom grænserne for græsningsreservater blev afmærket, og vandreservoirs og tilskudsfordermængder blev tilgængelige i tortiden. Det var også af stor vigtighed at fore kontrol med bevægelserne af de store transporter af slagtekvæg, der foregik fra nordregionen til de folkerige byer i den sydlige del af landet, så dyrene ikke blev solgt undervejs og eventuelt tilførte sygdomme til kvæg i andre områder. Det bor også bemærkes, at alle regeringens husdyr-forsøgsfarme sorterede under veterinærdepartementet.

For at komme tilbage til de ondartede smitsygdomme, så blev det af enorm betydning, at Nigeria og dets nabostater besluttede sig for at starte en samlet aktion mod kvægstætte i 1962. Projektet, der fik betegnelsen Joint Project 15 (JP 15), og som i første omgang skulle omfatte vaccinationer af en anslået kvægstætte på 10 millioner, blev endeligt vedtaget på et internationalt møde året for i Kano i nordregionen. Repræsentanter for EEC og USAID var inviteret med til mødet, og der blev lovet økonomisk bistand fra begge organisationer.

Denne beslutning blev af afgørende betydning for mit fremtidige virke i Nigeria. I 1961 bestemte jeg mig for at fortsætte en tur til som dyrlæge i landet, og efter en ferie i Europa blev jeg ansat som provinsdyrlæge for provinsen Adamawa. Provinshovedkvarteret, Yola, havde den gang et snævert samarbejde med administrationskontorerne for den nydannede provins, Saraduna (oprettet i 1960 og bestående af de nordlige distrikter af tidligere britisk Cameroun, hvis befolkning, efter en FN-kontrolleret afstemning, bestemte sig for tilslutning til Nigeria). Provinssdyrlægen her var en skotsk veterinær, I.M. Mac Farlane, og han blev af regeringen udpeget som den fremtidige Internal Co-ordinator af kvægstættekampagnen, der blev internationalt ledet af franskmænd, Dr. H. Lepissier. På samme tidspunkt var der blevet opslået 14 stillinger ledige for europæiske dyrlæger, som udelukkende skulle arbejde for kampagnen, og Dr. Mac Farlane foreslog da, at jeg skulle søge om at blive overflyttet til det interessante projekt. Det gik jeg med til, og kort tid efter var jeg ansat som Specialist Veterinary Officer (Rinderpest Eradication) de følgende tre år.

Hvad var nu årsagen til, at man netop i de år ønskede at forsøge at udrydde kvægstætte? Sagen var den, at man på de veterinære vaccineproduktions-institutter på dette tidspunkt havde oparbejdet en ny teknik til vaccinefremstilling. Den bestod i en dyrkning af svækket kvægstættevirus på vævskulturer af nyrer fra kalvefoster, og alt tydede på, at denne ny vaccine gav en fremragende

immunitet. Desuden rådede man nu over mere sikre diagnostiske metoder til tydeligt at påvise en kvægstættevirusinfektion. Dem blev vi dyrlæger, der skulle arbejde for kampagnen, trænet i på de veterinære institutter i Vom, Nigeria og i Farcha, Chad.

Der blev yderligere trænet flere hundrede medhjælpere, og fra USA, Frankrig og Tyskland blev der rekvireret ekstra udstyr, af hvilket køleskabe og lastbiler udgjorde en væsentlig del. Propagandaministeriet blev sat i arbejde med at oplyse befolkningen om kampagnen, og det viste sig at være særdeles veludrustet. Højttalervogne kørte nogle måneder inden projektets start rundt i provinserne til alle betydningsfulde landsbyer, som de besøgte på markedsdage, hvor der var størst tilstrømning af Fulanier. Der blev afspillet bånd med tillokkende Fulanimusik plus taler for kampagnen af de lokale hovdinge. Desuden blev der oplåbet plakater i tusindvis med illustrerede tegninger, og næsten dagligt propagerede radioen for kampagnen.

Projektets første fase startede den 1. oktober 1962. Vaccinationerne måtte naturligvis foretages i tortiden, og i begyndelsen af oktober måned er regntiden i landene omkring Tead-soen for størstedelen ophørt. I de større landsbyer findes enkelte veterinære klinikker, hvor vaccinationerne kunne foretages hele året (permanent camps). Hertil kom så åbningen af mobile camps, hvor vaccinationsholdene flyttede omkring i provinserne efter et forvejen fastlagt program. Undtagelsesvis blev der åbnet ekstra camps, hvis dyrlægen blev udrullet om større Fulani-flytninger i enkelte distrikter. Alle vaccinerede dyr blev oremærkede (kloverbladsformet udklipning), og hver ejer fik udstedt et specielt certifikat. Selvom vaccinen måtte formodes at give livsvarig immunitet, blev alle dyr forlangt vaccineret hvert år tre år i træk ud fra den simple betragtning, at hvad vi ikke fik vaccineret og immuniseret 1. år, forhåbentligt ville blive det 2. eller 3. år. Kampagnen blev en stor succes. Det bedste bevis på, at projektet gav tilfredsstillende resultater, var, at antallet af rapporterede kvægstætte-tilfælde faldt enormt. Medens der således inden kampagnen i Nigeria blev indberettet flere hundrede udbrud om året, faldt antallet til ca. 20 det første år, og i det sidste år blev der overhovedet ikke noteret et enkelt tilfælde. Det var naturligvis ikke ensbetydende med, at sygdommen var totalt udryddet, men eftersom sygdommen nu fremtidigt kunne holdes nede på et lille niveau, betød det, at regeringen så kunne fore en politik med isolation og nedslagtning af angrebne dyr og med kompensationsbetalinger til nødlidende ejere.

Når jeg i dag ser tilbage på mit lange ophold i Afrika, vil den tid, som jeg tilbragte for kvægstættekampagnen i Nigeria, sikkert blive nogle af mine lykkeligste arbejdsår. Jeg fandt det spændende og udfordrende at arbejde for projektet, men arbejdet var meget krævende, hvad vel ikke berørte mig så meget den gang, da jeg besad meget ungdommeligt gå på mod og var fysisk stærk. Den meste tid tilbragte jeg i Bornu, hvor jeg altid har befundet mig godt. Hovedparten her er Kanurier, og jeg lærte at tale deres sprog nogenlunde, samtidig med at jeg kunne stille almindelige spørgsmål i Fulani om vejr, sygdom antal dyr o lign. Kanurierne var, i hvert fald den gang, meget europæervenlige. I begyndelsen af dette århundrede havde en sudanesis krig. Rahbe med sine soldater tyransiseret befolkningen i Bornu, som ellers i mange hundrede år havde været styret af deres egne muhammedanske emirer, shehuer. Da englænderne senere dræbte Rahbe, jog hans krigere på flugt og genindsatte shehuen, blev de meget populære, og denne popularitet eksisterede stadigvæk nu, mere end 50 år efter.

Jeg havde virkelig meget at se til under kampagnen. Bortset fra en kort periode som fungerende Internal Co-ordinator, mens Mac Farlane var på ferie, tilbragte jeg som nævnt det meste af tiden i de nordøstlige provinser. I det område (2-3 gange så stort som Danmark), som jeg skulle tage mig af, blev der årligt vaccineret tæt ved to millioner kvæg, og da der mange steder ofte blev rapporteret kvægstætte-lignende sygdomme, betød det, at jeg næsten konstant måtte være på farten. Det der gjorde det så inspirerende at arbejde for JP 15 projektet var den goodwill alle omfattede det med, og som man overalt mødte. Ikke mindst hos Kanurierne fandt jeg en sjælden hjælpsomhed, venlighed og gæstfrihed. Jeg tror aldrig, jeg har følt mig mere tryk, end når jeg overnattede i deres landsbyer. Selvom det nok efter de tre år var en

letelse at have opnået tilfredsstillende resultater, så var det dog også med en vis vemod, at jeg sagde farvel til kampagnen.

Min glæde ved at arbejde i Nigeria var dog stadigvæk langt fra svækket, så da Mallam Bukar Shaib, nigeriansk veterinær (uddannet i England og Kanuri), som havde nået den høje post af Permanent Secretary, og som jeg stadig betragter som en god ven, bad mig blive i landet som provinsdyrlæge, sagde jeg ja til tilbuddet. Da midlerne til lønninger den gang var små - Nigeria var kun i sin begyndende fase som oliestat - lovede DANIDA, som da gik under betegnelsen: Udenrigsministeriets kontor for teknisk samarbejde med udviklingslandene, at give løntilskud.

Forst havde jeg dog over et halvt års ferie til gode, og hovedparten af den tilbragte jeg på Landbohøjskolens bakteriologiske afdeling. Da jeg vendte tilbage til Nigeria, var jeg først i en kort periode ansat som provinsdyrlæge i Bauchi i den centrale del af nordregionen, inden jeg vendte tilbage til det Bornu, som jeg holdt så meget af. I den tid blev landet delt op i nye stater, og Maiduguri endte med at blive hovedstad for Nord-Øststaten. Mit arbejde blev da mere og mere administrationspræget, og jeg opnåede at blive statens fungerende chefdyrlæge, inden min kontrakt udløb i midten af 1968.

På det tidspunkt havde jeg forlængst fået tilbud om fornyelse af min kontrakt, men alligevel valgte jeg at forlade Nigeria. Hvorfor i grunden det, når jeg var glad for at arbejde i landet? I tiden efter kvæggpestkampagnen var der sket store politiske omvæltninger i Nigeria. Medens jeg gik på kursus på landbohøjskolen i foråret 1966, lykkedes et militærkup, startet af syd-nigerian-

ske officerer (Iboer) og både statsministeren for nordregionen, sir Amadu Bello og foderationens statsminister, Tafewa Balewa blev myrdet. Da jeg vendte tilbage i midten af sommeren havde man fornemmelsen af utilfredshed i Nord-Nigeria, og pludselig startedes, sandsynligvis efter ordrer fra de utilfredse, hjemsendte parlamentsmedlemmer, overfald og mord på Ibo-befolkningen, for det meste småhandlende, i nordregionen. Det var en frygtelig massakre af mange tusinde uskyldige mennesker, et mareridt af en Bartolomæusnat, som varede næsten en uge. Drabene fandt sted, mens jeg endnu befandt mig i Bauchi, og jeg skal aldrig glemme de frygtelige scener, der udspillede. I enhver befolkningsgruppe findes der vel en vis procentdel forbrydere med mere eller mindre sadistiske tilbøjeligheder, og de der levede i Nord-Nigeria, fik nu frit spil, idet politiet intet foretog sig for at hjælpe de nodlidte. Som europæer havde man ingen muligheder for at være barmhjertig sameritan, man druknede i mængden, og jeg folte mig nærmere, som ham der gik forbi den sårede uden at ville se til siden.

Umiddelbart herefter forsøgte Iboerne at danne deres egen stat, hvad gav udløsning til Biafra-borgerkrigen. Selvom den ikke berørte mig så meget i det daglige, ca. tusind kilometer væk fra krigsskuepladsen, så folte jeg ikke længere den gamle tryghed ved at være i landet. Noget andet var, at Mac Farlane i mellemtiden stod for at skulle arrangere en kvæggpestkampagne i Øst-Afrika. Jeg fik tilbud om at følge med som FAO-ekspert, og det fandt jeg meget fristende. Efter det meste af 8 år i Nigeria, forlod jeg da landet i sommeren 1968.

Flaget - hvad skal vi med det?

Slægtsgaardsforeningen modtog ved sit jubilæum en fane. Det har givet bladets redaktør anledning til at bringe følgende kronik af gårdejer Poul T. Rasmussen, Kertinge. - Den har bud til mange!

Et flag er i sin oprindelse et militært middel til at holde sammen på mandskabet, et samlingsmærke, der op gennem tiderne har haft den største betydning. Trods dette, skriver kronikeren, blev rigsflaget først hærens fane i 1842, og første gang, det var i felten, var under kampene for Sønderjylland.

En notits i Flensborg Avis fik mig til at studse. Elever på Duborg-Skolen, de danske skolers højborg, ønskede ikke længere at føre Dannebrog ind ved skolens afslutningsfest. Flaget skulle være ophængt inden festen begyndte.

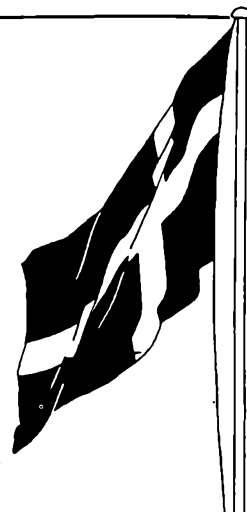
Dette kunne tyde på en manglende indre fornemmelse af, hvad et flag er, hvad det betyder, og hvordan det kan og bør bruges. En manglende respekt for, og glæde over, flaget, der visselig gør sig gældende mangfoldige steder, idet man forbinder et flag med forløren romantik, og kun med det.

Nu er et flag i sin oprindelse et militært middel til at holde sammen på mandskabet. Fra romerne bredte dette sig til Norden, hvor man i vikingetiden benyttede ravnemærket lige til Knud den Stores tid. Det fortælles, at da han krigede i England, blev mærket taget af fjenden, men Trym, Sjællands far, brækkede en gren af et bogetræ, og om dette mærke

lykkedes det at fylke hæren igen. Et samlingsmærke har altid haft stor betydning. Flaget, banneret, mærket var væsentligt, det måtte ikke falde. Da derfor Olav den Heliges bannerfører blev dødelig såret under kampen ved Stiklestad, så stodte han bannerstangen i jorden, så mærket ikke faldt med ham.

I overført betydning brugt af Per Sivle til at vise det væsentlige i - at mærket kan stå, selv om manden han falder.

Bannermærkets betydning understreges særligt i vort smukke sagn om det fra himlen faldende Dannebrog. Dels sagn, dels historisk som selve flaget ved Lyndanisse i Estland, idet det rød-hvide korsbanner var Danmarks rigsflag efter denne begivenhed. Fra sidst i middelalderen brugtes det på alle danske skibe, mens rigsflaget først blev hærens fane i 1842 og således første gang var i felten under kampene for Sønderjylland.

Indtil hærordningen af 1866 havde den danske hær en meget stærk og manende fanebærebefaling. Den lød sådan:

»Jeg betror dig denne fane, fordi jeg ved, at du er en ærlig og modig mand. Du skal føre den, som det sommer sig en trofast kriger. Du skal væрге den, som en dannemand værges sin ægtehustru.

Du skal svinge den over ærlige folk og ikke lade den vaje over forræddere. Under march og på vagt, under storm og strid skal du stå som et mønster for tapre soldater. Ingensinde må du vige. Aldrig må du give anledning til, at hæren bliver mismodig og flygter.

Skulde det ske, at en fjende afhugger din højre hånd, skal du gribe fanen med din venstre. Mister du begge arme, skal du slå tænderne i fanen. Du skal væрге den, så længe du ånder og lever.

Må du opgive kampen - Det Gud forbyde - skal du vikle dig i flaget og dø«.

Skulle egen fane værges, så gjaldt det også kampen mod fjendens. Man oplevede det under stormen på Dybbøl skanser i 1864. Da prøjserne fik plantet en fane i brystværnet på skanse II, sprang korporal Rasmus Schmidt Nelleman til og knækkede fanestangen over sit knæ: En ny fane kom frem, men den led samme skæbne. Rasmus Nelleman betalte med sit liv. En del nutidsmennesker vil sikkert kalde det dårskab, skønt de selv har sunget:

Kæmp for alt hvad du har kært,
dø om så det gælder.

Ikke alle mener, hvad de synger.

Som nationalflag, der benyttedes af private og institutioner, er Dannebrog først brugt i midten af 1800 tallet. Den nationale bølge, der på den tid gik over landet, har sikkert været medvirkende hertil. Med flaget har vi fået et middel til at vise såvel glæde som sorg. Vi kan markere de festdage, som vi foler trang at feste for, eller som min gamle nabo, der en dag hejste flag, uden at der var anden grund, end at vejret var så smukt. Han befandt sig så godt. Alt var så dejligt. Derfor hejste han sit flag.

Engang havde vi, som de eneste på egnen, konfirurationsfest. Som skik er, medførte dette en del flagning i nabolaget, hvilket vakte megen forundring hos en ung tysker, der var ansat her. Alene dette, at flaget var hvermands eje, forbavtede ham. Det var uvant. Men det er altså et gode vi har, og som vi skal glæde os over. Trist, at ikke flagstænger er mere almindelige i parcelhuskvarterene. Mange flere ville kunne have glæde af at kunne flage. Måske kommer det, når de stigende benzinpriser gør os til mere hjemmemennesker.

Flaget tilhører os alle, og det udover vore forskellige meninger. Det viser de på Grønland, når de ved 1. maj demonstrationer godt nok har de røde faner med, men forrest bærer de Dannebrog. Jeg tror her var noget at lære.

Vort korsbanner fik aflæggere i årenes løb. Selv er

det måske barn af Johanitterordenens fane. De var jo med dengang for 761 år siden, da vi fik vort rigsflag. Norge blev det første i 1844. Siden kom Island og Færøerne. Snart følger vel Grønland efter.

Ret ukendt er det skånske flag. Selv så jeg det første gang for en halv snes år siden. På en tur i Skåne så vi en søndag eftermiddag et rodt flag med gult kors vaje over en bondegårdshave. Nysgerrig som jeg er, gik jeg ind og fandt familien i haven. Jeg spurgte om flaget. »Ja, det er nu vort«, sagde manden. »Oppe i Stokholm har de godt nok snakket om, at vi ikke må bruge det, men det gør vi nu bare«. - Heldigvis har vi ikke separatflag her, men skåningernes krydsning er interessant. Og kønt var flaget.

Sonderjyderne holdt, og holder fast ved Dannebrog. Også dem vi måtte efterlade syd for grænsen. Til at markere sig som mindretal skabte de ikke et korsbanner, men brugte Slesvigs våben, to blå lover på gul bund. At så de dansk-orienterede frisere tog et korsbanner er en anden sag.

I modgang som fest har vi brug for et samlingsmærke. Ikke mindst i denne overspændte Europa-tid. Her har vi hårdt brug for at markere os som nation og vise, at samarbejde ikke betyder sammenslutning. Vi er danske, og skal vedblive at være det. Vi skal være os selv. Dog ikke være os selv nok.

Men uden om alt det nationale og private, så har vi et smukt flag. Et flag der pynter i landskabet. Er der noget smukkere end et flagsmykket land? De rød-hvide farver passer godt ind i dansk natur, så spørger jeg: »Hvad skal vi med flaget«, så må svaret lyde: »Vi skal bruge det. Til glæde for såvel andre som os selv«.

Povl T. Rasmussen.

60 år

I al stilhed har en af Slægtsgaardsforeningens markante skikkelser i juli måned rundet de 60 år. Dagen skal dog følges op af en hjertelig og velment hilsen fra Slægtsgaardsforeningen til *Vagn Mathiasen* fra »Munkhojgaard« i Borsholm.

Vagn Mathiasen er en dygtig og driftig mand, der foruden at passe sin gård har fået en masse opgaver af faglig og kulturel art. Han er respekteret i vide kredse og en mand, man gerne lytter til. Han har sine meningers mod, men taler »ikke blot for at tale«, men fordi han har sat sig ind i sit stof og evner at bruge sin viden og erfaring. I hovedbestyrelsen i Slægtsgaardsforeningen varetager han posten som formand for arkivet. Og det har ikke været en tom titel. Der har været og er stadig mange og store problemer at tage livtag med. Men takket være en evne til at skære igennem er de blevet løst hen ad vejen.

Et godt nytår ønskes herfra. Vi ved helbred og kræfter er tilstede og vil fortsat glæde os over rigt samarbejde. - Tak for tiden, der er gået - vi glæder os til at følges ad fremover. Til lykke!

II. II.

Fra arbejdsmarken

Møn, Syd- og Midtsjælland på udflugt

Med deltagelse af 100 medlemmer afholdt Slægtsgaardsforeningen for Møn, Syd- og Midtsjælland sommerudflugt til Jylland den 29. juni 1981. Turens første mål var Jelling Kirke samt Jelling Højene med runestene. I kirken fik medlemmerne en god og fyldig redegørelse for stedets historie, ligesom den nylig afsluttede restaurering af kirken, hvor moderne inventar var nydelig indpasset i det gamle kirkerum fra år 1100 blev omtalt. Efter besøget i Jelling gik turen til Vingstedcentret, et moderne mødested for idrætsinteresserede idrætsungdom. Her blev frokosten indtaget, hvorefter kursusleder Kurt Rhode fortalte om stedet og de aktiviteter der foregår. Umiddelbart i nærheden af Vingstedcentret bor Slægtsgaardsforeningens næstformand, som venligst havde åbnet sit og fruens hjem, »Jærgaarden« for udflugtens deltagere. Jærgaarden er en af de rigtig gamle slægtsgårde (i familiens Juels eje siden 1711), hvilket giver sig udtryk i at sønnen Steffen, som har

halvpart i gården er 10. generation. Efter at gdr. Holger Juul havde fortalt om gårdens historie og drift, der er lagt på mælkeproduktion, ca. 60 koer, fik deltagerne lejlighed til at bese gårdens stuehus, som indeholder en masse gamle skønne ting. I silende regn gik turen derefter til Skamlingsbanken, hvor vi under kaffebordet fik en redegørelse for stedets historie, hvilket jo først og fremmest koncentrerer sig om at have været samlingssted for dansksindede sønderjyder for genforeningen i 1920.

Efter en god og veltillægt tur, hvilket skyldes formanden Knud Rasmussens initiativ samt det gode samarbejde med vognmand A. Holdt Jørgensen, Næstved, gik turen atter hjemad under indtryk af medlemmernes fulde tilfredshed.

E. O.

Lolland-Falster kredsen

har haft en spændende udflugt i juli til Oldenburg. I næste nr. af bladet bringer vi et referat af turen, der bød på mange oplevelser.

Redaktøren runder de 70

Onsdag den 9. september fylder redaktør og arkivar Hans Hviid 70 år, — i fuld aktivitet, et godt eksempel på, at den »officielle« pensionsalder ikke sætter nogen grænse for medleven og udfoldelse i samfundslivet.

Hans Hviid blev født i Sorø som søn af købmand H. C. Hviid og hustru, men forældrene døde tidligt, og allerede som 3-årig kom drengen i pleje hos farbroderen, læge Julius Hviid, og fasteren, Kathrine, i Kerteminde. Det var i de tidlige år, da huslægen — »doktoren« — fulgte med i alle patienternes glæder og sorger, besøgte dem flittigt i hjemmene og fulgte deres færden i flere generationer. Drengen Hans var med på husbesøgene og her grundlagdes hans livs interesse: Slægts- og lokalhistorie.

Efter endt skolegang i Kerteminde og Odense forsøgte Hans Hviid sig som boghandler hos Hempel, men måtte opgive på grund af sygdom. Senere tog han fat på kulturhistoriske studier i København og fik bl.a. instruktørexamen på dr. Rostrups teaterskole. Siden var han med til at starte Dansk Amatør Teater Samvirke og rejste i en snes år som instruktør for amatørscener rundt i landet.

I midten af 1950'erne blev han ansat i civilforsvaret som chefinstruktør i Kerteminde-området. Desuden har han i årenes løb været en flittigt benyttet rejseleder på studierejser rundt i Europa. Mest kendt er han dog nok for sine utallige by- og egnshistoriske rundvisninger, fornøjelige og oplysende. Som medlem af bestyrelsen for »Kerteminde Avis« har han været med i det resultatrige arbejde for at bevare og udbygge det helt lokale dagblad.

Gennem hele sit liv har Hans Hviid været samler, og det skyldes ham, at en overvældende mængde af billeder, dokumenter og arkivalier vedrørende Kerteminde bys historie og dens gamle slægter ikke er gået tabt. Efter 40 års forløb var samlingerne blevet så omfattende, at de ikke kunne være i hjemmet på Faaredammen. De blev derefter skænket til Kerteminde by, som etablerede »Kerteminde byhistoriske Arkiv« med Hans Hviid som arkivar. Samlingerne forøges stadig. Et livsværk, der hører til de enestående i dansk arkivhistorie.

I 1973 blev Hans Hviid knyttet til Fyens Stiftstidendes lokale redaktion og omtrent samtidig valgte Dansk Slægtsgaardsforening ham til redaktør af »Slægtsgaarden«, hvis traditioner han med fin fornemmelse for stoffet og dets læserkreds videreførte samtidig med indførelse af forskellige fornyelser, som ethvert blad fra tid til anden må igennem.

Det er altid svært for en skribent eller redaktør selv at konstatere, hvorledes den brede del af læserne modtager og bedømmer det skrevne og trykte, men der er ingen tvivl om, at landsformanden, Jens P. Petersen, og bladudvalgets formand, Bent Bjergskov, rammer rigtigt, når de samstemmende udtaler, at »Slægtsgaarden« under Hans Hviids redaktion har fået en form, et indhold og en gennemslagskraft, som er bedre og større end nogensinde før i bladets historie. En kraftigere hyldest kan den 70-årige næppe ønske sig.

Richard G. Nielsen.

P.S. På fødselsdagen er der åbent hus på Faaredammen 11, Kerteminde fra 10—13.

Hovedbestyrelse og bladudvalg glæder sig over Richard Niensens fine artikel og ønsker vor redaktør hjertelig tillykke med dagen.

Min bedstefar var optant

Peter Petersen, Stenderup, fortæller om sin bedstefar og giver et billede af tiden i Sønderjylland omkring 1864.

Når et landområde afstås til en fremmed stat, kan de enkelte indbyggere vælge at beholde deres oprindelige statsborgerret. De kaldes da optanter.

Efter krigen i 1864 opterede flere tusinde sønderjyder for Danmark. Derved kom de og deres børn i en meget vanskelig stilling, da Tyskland fastholdt sin ret til at udvise dem. Det var især de unge mænd, der stod over for at skulle indkaldes til tysk militærtjeneste, som valgte denne udvej. Tjenestetiden var indtil tre år dengang.

Min farfar, Peter Petersen, er født den 3. maj 1838 som yngste søn af bolsmand Lorens Petersen og Marie Petersen på Baskær i Stenderup. Lorens Petersen, der var fra Ragebol, havde i 1828 giftet sig med Marie, der var enkekonen. Hendes mand, Christen Christensen, var dod året i forvejen, kun 43 år. Han efterlod sig foruden enken 4 små børn.

Lorens Petersen fik ved giftermålet bolet (gården) overladt i 18 sætteår, indtil Mariens ældste søn fra første ægteskab, Chresten Christensen, var 25 år. Moderen og Lorens Petersen skulle så, som det var skik og brug, have aftægt. Dens søn giftede sig dog først i 1853, da han var 32 år, og så længe blev Lorens Petersen på Baskær, hvorefter han flyttede til Ragebol og fik fodegården.

Men tilbage til min farfar, Peter Petersen. I 1859 tjente han hos Hans P. Sørensen på Tavhav i Stenderup. Her blev han gode venner med naboenes datter, Anne Cathrine Lorensen på Gronvang. Det blev dog holdt hemmeligt i flere år, da hun var meget ung, kun 17 år. I 1860 aftjente han sin værnepligt i Flensborg som dansk soldat, men da han var indkaldt som reserve, hvis nogen faldt fra, slap han med 10 uger.

Den første danske højskole blev i 1844 bygget i Rødding i Sønderjylland. Efter 1864 blev den lukket af tyskerne. Den flyttede så til Askov, men i 1920 kom den igen tilbage til Rødding. I 1861 var Peter Petersen elev på denne skole. Vi har endnu bevaret flere breve, som han skrev hjem til sin kæreste. Da forholdet endnu var hemmeligt, sendte han brevene til sin bror, der så skulle give dem videre.

Her er et citat fra det første brev, dateret 4. maj 1861: »Det var større fornøjelse at tale mundtligt sammen, men det er dog godt, at opfindelserne er nået så vidt, at vi kan meddele hverandre vore følelser og tanker gennem breve på en så lang afstand og tilmed for en så billig pris».

Videre fortæller han om den lange rejse dertil. Først 1 mil med hestevogn til Sønderborg, derfra kl. 8 med dampskib til Aaronsund, hvor de ankom kl. 12 godt søsye. Derefter til fods over Haderslev til Rødding, og her ankom de om aftenen lidt før midnat efter en spadseretur på 6 mil (45 km).

I det sidste brev, dateret 24. oktober skriver han: »Det var vel ikke af vejen, at jeg spurgte mig selv, om jeg har lært noget for de penge, jeg har givet ud for mit ophold her på skolen. Jeg skulle måske nu være en fuldendt ung mand, der vidste besked om alt muligt. Det er langt fra, at jeg er en sådan. Men just det, at jeg selv ved, jeg ikke er det, og at jeg vil vedgå det, just det er meget værd. At kende sig selv er meget værd, det modsatte bringer mange folk i elendighed og armod, idet de befatter sig med ting, som de slet ikke forstår og derfor ikke kan magte.

At jeg især vil anvende mine kræfter på det, der vedrører landvæsenet, ved du jo nok, og jeg håber, at det jeg i den henseende har lært her, vil være mig til stor gavn og bære frugt, så at den kapital, jeg har anvendt til erhvervelsen af kundskaber nok skal bære gode renter».

I 1863 købte han fædrengården hjemme i Ragebol. Den var på 34 tdr. land. Man forberedte sig nu på bryllup. Men så kom krigen i 1864, og brylluppet måtte udsættes, til krigen var forbi.

I januar 1864 blev Peter Petersen indkaldt til krigstjeneste. Men da han dårligt kunne undværes derhjemme på gården, rejste han til København og fik det ordnet med en stillingsmand i sit

sted. En stillingsmand er en soldat, der mod betaling påtager sig en anden værnepligtstjeneste. Ordningen er meget gammel, den blev ophævet ved hærloven af 1867. Det var hans tilkommende svigerfar, den meget velhavende bonde Peter Lorensen på Gronvang i Stenderup, der betalte denne stillingsmand. Man siger 100 rigsdaler.

Som naboby til Dybbøl gik krigen ikke sporløst han over Ragebol. Efter at de danske soldater først i februar havde rommet Dannevirke og nu taget stilling i Dybbøl-skanserne, forsøgte man at bringe så mange værdier som muligt ud af krigszonen. Peter Petersen korte sammen med sin bror midt i februar et læs havre til Dynt på Broagerland. Da de ville køre hjem igen, var tyskerne rykket frem, og de fik ikke lov til at køre igennem de tyske linier, eller at sende en besked hjem.

Først efter 3 ugers forløb fandt de en udvej til at sende et brev hjem. Doktor Schirmhof i Broager fik af tyskerne lov til at besøge sine patienter i de byer, der endnu var besat af danskerne. Og med ham gik der mange breve igennem de tyske linier. Den 9. marts fik Peter Petersen ved hjælp af Dr. Schirmhof et brev sendt hjem til sin forlovede i Stenderup. Heri skriver han blandt andet: »I Ragebol ser det vist krigerisk ud. Der er slet ingen hjemme på vor gård, og husets døre står åbne for enhver. Det er tungt at få sit gods odelagt og måske brændt. Men det er dog en trost at bygningerne er blevet omtakseret i brandkassen».

Da tyskerne sidst i marts havde besat Stenderup og Ragebol kunne han vende hjem til sin slemt raserede gård. De skadelidte på Sundeved i krigen 1864 fik først erstatningen udbetalt i 1866, og kun med 60%.

Straks efter at Dybbøl skanser var stormet af tyskerne den 18. april, begyndte man at genopbygge de sønderskudte og nedbrændte bygninger. Hele sommeren gik med dette arbejde, men den 14. oktober var Peter Petersen så vidt færdig, at han kunne holde bryllup med sin kone og flytte ind i den restaurerede gård. Hans kone, Anne Cathrine Lorensen, var datter af bolsmand Peter Lorensen og Anne Cathrine født Schmidt på Gronvang i Stenderup. Hun var født den 22. januar 1843.

Men de fik kun lov til at bo der fredeligt et par år. I foråret 1867 kængede Peter Petersen at aflægge faneeden til den preussiske konge og dermed risikere at blive indkaldt til tysk militærtjeneste, når der blev krig igen.

Følgen udeblev ikke. Han blev betragtet som optant, og med 3 dages varsel blev han udvist til Danmark. Han måtte forlade sin gård, sin unge kone og sin lille søn. Heldigvis fik han det ordnet således, at en søster og svoger kunne overtage gården derhjemme i forpagtning. Fra sin højskoletid på Rødding kendte han et par kammerater, der boede på Koldingegnen. Her rejste han op. Det var meningen, at han ville forsøge at få en gård i forpagtning deroppe. Han boede i en månedstid hos Daugaard i Fredsted, og han var ham behjælpelig med at finde en passende gård.

Endelig sidst i maj måned lykkedes det for ham at få Viufgaard i forpagtning. Den lå omtrent midt mellem Vejle og Kolding og var på 128 tdr. land med 30 malkekoer. Ejeren, der hed Jørgensen, forlangte 5000 rigsbankdaler i kaution ved overtagelsen. Så mange penge ejede han ikke, men han skrev hjem, og faderen og svigerfaderen gik i kaution for ham, og det var Jørgensen tilfreds med.

Nu kunne Peter Petersen endelig sende bud efter konen og sin lille dreng. Der er bevaret en hel del breve fra den tid, man har flittigt brevvekslet med familien hjemme i Ragebol og Stenderup. Hendes forældre besøgte dem her på Viufgaard i 1868, og de fik også lov til af tyskerne at besøge deres hjemegn og familie på Sundeved.

Men det var en besværlig rejse den gang. Først med vogn de 2 mil til Kolding, så med jernbanen til Flensborg og herfra med dampskibet til Nybolnor, hvor de blev hentet med hestevogn og

kort den sidste mil til deres gamle hjem.

Mange af de unge karle fra Sundeved, som i disse år blev udvist af tyskerne, rejste til Viufgaard, hvor de opholdt sig indtil de fandt en anden plads. Her et uddrag fra et brev fra svigerfaderen Peter Lorensen, Stenderup, dateret 22. marts 1868. Sonnen, Jorgen, kan også vente udvisningsordre:

»Enden bliver velsagtens, at Jorgen også må vandre ud skont jeg ugerne kan undvære ham. Jeg vil derfor bede Peter ikke at forsyne sig alt for rigelig med karle, så at I også ville være af den godhed at modtage Jorgen, hvilket for ham jo ville være langt behageligere end hos fremmede.

Tillige har smeden bedt mig om at skrive til jer om I også kunne modtage Lorens Mikkelsens søn fra Gammelgab, som også er indtrådt i den alder. Han skal være en ordentlig og dygtig karl og forlanger ikke meget i løn«.

I 1869 døde Peter Petersens bror, Lorens Petersen, der havde nabogården til hjemmet i Ragebøl. Han blev kun 38 år. Hans enke sad tilbage med 2 døtre og en lille søn på 4 år. Hun skrev til sin svoger på Viufgaard, om han ikke kunne tænke sig at overtage gården til hendes lille søn var stor nok til at magte opgaven. Peter Petersen søgte de tyske myndigheder om lov til at vende hjem. De lagde ham mærkværdigvis ingen hindringer i vejen. I 1870 fik han tilladelsen. Kun mistede han som optant for bestandig stemmeretten og kunne aldrig nogensinde deltage i politiske møder.

Omkring århundredskiftet var der strenge tider i Sønderjylland. Som overpræsident i Slesvig fungerede fra 1897 til 1901 Matthias von Koller, der havde sat sig for at skaffe ro i grænselandet. Danske tjenestefolk udvistes i hobetal. Optanter og deres børn gik det ikke så galt ud over, thi det viste sig, at når de i Danmark stod uden eksistensmuligheder, og de danske myndigheder derfor befordrede dem over grænsen, tog tyskerne imod dem ud fra den betragtning, at de havde hjemstavnsret i Sønderjylland.

Cathrine og Peter Petersen med deres 8 børn. Den yngste er 3 år, den ældste er 24 år. Fotografiet er fra 1889.

Da udvisningerne var på det højeste, opholdt Peter Petersen sig kun i stuehuset, når han spiste og sov. Den øvrige tid var han i laderne eller på marken. Skulle gendarmen komme med udvisningsordren, ville de sige, at han var bortrejst. På den måde ville han have et forspring til at få tag over hovedet. Da han havde holdt på det i nogle måneder, syntes han, at det gik ham på nerverne, hvorfor han brod overtværs og tog til Sønderborg, hvor han bad landråd von Tschirschnitz sige ham rent ud, om hans navn stod på listen over dem, som skulle udvises, for så ville han godvilligt forlade landet. Landråden klappede ham på skulderen og sagde: »Petersen, hvis de i fremtiden vil forholde dem lige så rolig og tilbageholdende som hidtil, vil jeg indestå for, at de aldrig bliver udvist«. Peter Petersen rejste lettet hjem, der kom heller aldrig nogen gendarm med udvisningsordre.

Peter Petersen og Anne Cathrine fik 8 børn. 5 sønner og 3 døtre. Lorens født 1865, Peter f. 1867, Marie f. 1870, Cathrine f. 1872, Magdalene Sofie f. 1875, Jorgen f. 1878, Nikolaj f. 1880 og Hans f. 1886. De 4 ældste sønner fik tysk statsborgerret, når de blev 20 år og skulle være soldat. Den yngste rejste til Danmark. 2 sønner måtte gøre verdenskrigen fra 1914-18 med som tyske soldater. Den ene på østfronten, den anden på vestfronten. De kom dog begge hjem igen i god behold.

En af hans børn, Hans, giver følgende skildring af livet hjemme på bondegården i Ragebøl i atten hundred og halvfemserne: »Foruden den store borneflok var der jo nok at tage vare på. Landbruget var den gang ikke så mekaniseret som i vore dage, hvad der havde til følge, at folkeholdet var så meget desto større, og dette gav yderligere arbejde for husmoderen. Jeg ser min moder endnu så lyslevende stå ved komfuret ifærd med at koge grød til aftensmaden, imens hun nynnede:

*Når solen ganger til hvile,
og dagens syssel er endt,
når himmelens stjerner smile,
og nattens måne er tændt,
når stilhed breder sig over
den larmfuldt forvirrede jord,
når hele naturen sover
indhyllet i nattens flor.*

Var dagens gerning til ende, og aftensmaden sat til livs, sad hele familien med samt karle og piger i dagligstuen og læste eller spillede kort - dog aldrig om penge. Pigerne lod spinderokken snurre, strikkede strømper eller lavede andet håndarbejde, den rastløse farten rundt på cykel til fodbold og anden sport havde endnu ikke holdt sit indtog«.

I 1889 overlod Peter Petersen den af svigerinden forpagtede gård til hendes søn Lorens Petersen. Han flyttede så ind på sin gamle slægtsgård, men forinden havde han bygget et nyt, stort stuehus af røde sten og med skifertag. Det står næsten uforandret den dag i dag.

Peter Petersen var en meget dygtig landmand. Han var en foregangsmand på roedyrkingens område, gjorde meget ud af kvægholdet. Han havde en ekstra fedestald til opfedning af stude og kvier. Men også markerne forbedrede han ved mærgling og dræning. Da han var optant, var han afskåret fra at deltage i det politiske liv (Kampen mellem dansk og tysk). Desmere brugte han sine evner og kræfter på det landbrugsfaglige.

I 1895 overlod han gården til sin næstældste søn, Peter, den ældste var læge i Gram. Men selv om han nu boede på aftægt vedblev han at arbejde på gården. I oktober 1914 kunne han og hans kone fejre deres guldbryllup. Verdenskrigen var da begyndt, og de måtte savne flere af deres familie, ved festen. Deres søn, Jorgen, der var bleven indkaldt straks ved krigens begyndelse, lå som soldat i Heide i Holsten, men han kunne ikke få orlov til at deltage i forældrenes guldbryllup.

Efter nogen tids tiltagende svaghed døde han den 26. november 1914. Hans kone, Anne Cathrine, døde den 16. februar 1927.

Skont lille af vækst var Peter Petersen en stout bonde, der har betydet meget for landbruget på Sundeved.

*En af hans 18 børnebørn
Peter Petersen
Torvemosegaard, Stenderup*

Cathrine og Peter Petersen, Røgebol, på deres guld-
bryllupsdag den 14. oktober 1914.
(Se artiklen på de 2 foregående sider).

Ud i naturen

Manden i gården

Stedet er Salene Bugten imellem Gudhjem og Rø en sommerdag i juli. Der findes en sti, snart nede ved vandkanten og snart lidt i højderne. Op og ned går det hele tiden, og vi passer buske og krat og agerjord. Og med mellemrum er der stillet en kurv frem, så en hungrende sjæl kan få efterkommet kvag fra hals og mave. Bær og frugter er der i den, og man erlægger en mont for det, man tager. Der er skønt på det sted, og bagude har vi Gudhjem og Bokul og fremme dukker Helligdomsklipperne op. Og fremover hæver sig Erholmene og Christiansø Fyr, Danmarks østligste og mest fremmedartede område. Det er varmt, så en vandrende dansker sveder og puster, og mest af alt venter på en lille sandrevle i klipperne, men den får ikke. Derfor må vi standse op og bliver tilskyndet til det af et lille skilt med denne skrift: Find dig et udkig, som vil bevæge dig. Og et par skridt op, og vi finder udkigget. Jeg spekulerede på, om det var et citat fra fortiden, en efterligning af en meget kendt sokratisk sætning, men det er nok bare en bornholmsk lyriker på Røkanen, som også er en god menneskekender.

*

Ja, det er rigtigt: Find dig et udkig, det vil give tanker, syner og fore til handlinger til bedste. Den dag satte vi os på klippeafsatsen og blev grebet af glæde ved så meget - ved naturen, både til lands og til havs. Vi hørte hanen gale op ved gården, den lette bølge der slog imod kystens kant og fiskerbådens tof-tof et stykke ude. Og en stor damper var på vej fra en fjern havn til en anden lige så fjern og gav mindelser om, hvad en nyttig og fredelig gerning kan gavne, når varerne udveksles og fører til et forbrug, som højner standarden.

En drage var at op på marken, og bornenes glade leg viste en sund og dejlig beskæftigelse i fritiden på en ganske almindelig dag. Og Karen og jeg talte sammen om yderst forskellige opvækstbetingelser, som bydes børn med deraf følgende adskilte reaktioner senere i livet. Vi mødte også mennesker på dette sted, som både stille undrede sig, og andre som støjende råbte ukvemsord til hinanden og til dyrene, som passende bare gloede på de mærkelige ferievæsenere. Men det, vi husker bedst, er mødet her på udkigsstedet med vandringsmanden - sådan kaldtes han for i tiden. Han kom fra Småland, fra skovdistrikterne, hvor en plet til

et landbrug bare udgør en lysning i den milevide skov, og hvor søerne er menneskets bedste åndehul, og det længselsbefordrende stykke natur, som drager imod andre »udkigsposter«. Han rejste hvert år, fordi bornene var søgt til byen og tjente mange penge og gav igen tilbage, så faderen kunne kigge ud over egns- og landegrænsen - og nu var blevet fort til Bornholm. Han fortalte, hvad vi godt vidste noget om fra Mobergs »Udvandrerne«, om forfædrenes fattige liv, om traditioner og om oplysningstidens grode, der viste vej til nye erobringer for tanke og syn.

Han var så glad over, at bornene ville gøre livet rigere for ham. Han havde læst Bornholms historie sidste vinter og kunne næsten ikke tro begivenhederne i 1600-tallet, det stod der kun lidt om i de svenske historiebøger. Avisen i Växjö havde foræret ham en cykel, og den brugte han flittigt i sommertiden og skrev så små stykker hjem til redaktionen. Nu traf vi så hinanden på stien ved Salene Bugt. Og solen skinnede, og spørgende blikke robede gensidig nysgerrighed. Og næste år besøgte han os hjemme, og vi ham. Han er årets mand for Karen og mig, for han robede en optimisme, som strømmede fra hans gode sind. Han fortalte om arbejdsomheden i hans eget Småland, hvor en higen efter livets gode afspejlede sig i nyttige køb og opsparing til anvendelse i ferien. Vi fik at vide om unge familier, der inddelte ugen i perioder, så der altid var én hjemme på hverdage, så hjemmet blev stedet for bornenes oplevelser, og man ville bidrage bevidst til, at det blev centrum, og skoven den naturlige legeplads. Man var ét med omgivelserne. Han troede, at de første år betød så meget og var afgørende, og at udvandring til byen ikke skabte afledninger fra en sund levevis, blot grostedet blev erkendt. Han har nok ret. Han vidste vel, at han levede i et velfærdssamfund med farlige udskjelser, men var glad ved, at Sverige var så tyndt befolket, at mange strømninger kom så sent til en stor procentdel, at erkendelsen af megen dårlighed fulgte med samtidig. Det var frelsen, mente han. Hjemme i lysningen i skoven med de få beboelser fortalte han historier for børn og unge, og han plejede husflidsagen i den lange vintertid - og han hjalp arkæologen om sommeren, så fortiden mere levende dukkede frem af den svenske jord.

Der er saft og kraft i Alfred Svensson. Ånden lever og gammel svensk oprindelighed ses. Han er lille af vækst, men stærk af holdning og med sanserne vidtåbne. Det sidste, han sagde til os, var, at naturens væld og al levende udfoldelse viste ham den gode Guds mening med det hele. Og krigen havde vi selv skabt, og det lille træteri med, og at det værste var, når de religiøse selv fandt på noget at kives om. Det lille sinds surhed og stridbarhed var minussiden i livet. Det var kloge ord, syntes vi - og værd at huske. - Han vandrede videre til Gudhjem, og vi lod ham vide noget om denne skønne by, der hæver sig over de fleste af Nordens kystbyer, om Oluf Host og andet at se der. Vi begav os mod Rø og »Helligdommen«, hotellet, der den dag serverede svinekoteletter - som de dog smagte efter en lang og mindeværdig eftermiddag. Vi havde fundet et udkig og fået et indblik.

*

Ud i naturen - ud og se, kort eller langt, det er lige meget. Der er overalt udkig, som fører på langfart, fordi tanken altid påvirkes af det sete, det lige foran værende, og sidepåvirkninger støder til.

»Ude er godt, men hjemme er bedst«, står der skrevet mange steder, og det er sandt, men det må ikke forlede nogen til at blive hjemme. For vekselvirkningerne er menneskets bedste drivkraft, uden dem går værket i stå, og meningene indsnævres - og så kan demagogerne drive deres spil. Udsynet skabes af, at man finder et udkigspunkt i naturen, i bogens vide verden, på rejsens lyse dage og i samværets fine udveksling af ideer og holdninger - når det altså forløber rigtigt. Hvis ikke sortner det, og det svære melder sig.

»Se dig ud, du danske mand,
og agt på tidens tegn!
Pløj dristigt kun det salte vand
og spejd i fremmed egn.
Dog må du aldrig glemme,
at her hører du hjemme,
og livets død du skylder
dit folk og dit fædreland!«

Holger Begtrup.

Familiebillede fra Rynkebygaard.
Karentine og Lars Johansen (svigerforældre til Harry Holmegaard, Rynkeby) sidder omgivet af børnene og folkene på gården. Bemærk den fynske byg-

gestil på gården - især doren med de mange felter og det smukke snitværk.
Indsender: Hans Larsen, Ferritslev.

Hostbillede fra Rørhavgård i Udsholt ved Græsted, 1895.
Fra venstre to unge piger, siddende på stigen fhv. gdr. Hans Larsen, som ejede Rørhavgård fra 1853 til 1890, hvorefter sønnen Hans Peter Hansen overtog gården, han står til højre ved hestene i skjorteærmer. Han ejede gården i 38 år, hvorefter sønnen

Kristian Hansen overtog Rørhavgård og drev den i 25 år. Ved stigen Hans Peter Hansens hustru, Rasmine med barnet Karen Margrethe Hansen. Derefter Hans Larsens hustru Kristine med barnebarnet Kristine. Stående med riven en medhjælpende kone. Barnebarnet, 3 årige Kristine Hansen, med dukke er min mor.
Gudrun Steensberg.

*Jacob Hansen med oksespand i 1897.
 Jacob Hansen var frøavler i Hundslev Nymark på Fyn; han blev kendt på at fremavle de fynske botfjelder (turnips). Foto ved Jens Larsen, Hundslev, hvis søn Hans Larsen, Ferritslev, har indsendt billedet.*

Der pløjes med okser 1912. Manden på billedet er August Nielsen, Refsnæskær ved Kongerslev. Indsendt af Jens Schou Andersen, Kongerslev.

Bybillede af Komdrup ved Kongerslev taget mellem 1900-1910. Indsendt af Jens Schou Andersen, Kongerslev.

Fra gamle dage

Varsler, sygdomme og husråd

Tiden omkring jul og nytår var ikke som andre tider, man kunne i de dage tage varsler på det kommende år, og der var meget at give agt på i naturen. En hvid jul gav en grøn påske, men en grøn gav gerne en fed kirkegård, d.v.s. man kunne vente megen sygdom. Bugner træerne af rim i juledagene, så kan man forvente, at kornet vil bugne at fulde kærner på marken næste høst. Et andet varsel af betydning var at lægge en favnfuld ho ud i gården og se efter, hvad der skete. Er hoet blæst væk, behøver man ikke at spare på foderet, men ligger bunken der endnu ved aftenstid, så bliver vinteren hård og lang. Endelig var der *julemærkerne*. Man tegnede med kridt 12 små kredse på bjælken, en for hver af de 12 helligdage. Som vejret er disse dage, skal det blive i årets 12 måneder. Man delte oven i købet kredsene ved en vandret streg i formiddag og eftermiddag; tåge og regn fik et særligt tegn. Man kunne også få lidt at vide om det meget vigtige *kornets pris*. Man skulle give agt på hanegalet nytårsnat, så fik man noget at vide. - Men der var meget andet, man skulle huske på i helligdagene; man måtte undgå, at noget løb rundt, ikke spinde, ikke slibe på drejesten, ikke skære hakkelse. Heller ikke måtte man smøre seletøj eller fodtøj, for så ville man komme til at »smøre« orrigheden inden påske. Rotter, mus og lus måtte ikke nævnes ved deres rette navn, for så ville de yngste forskrække dig i vinterens løb. Men det var ikke alene i juletiden, man skulle tage sig i vare, det var under alle livets forhold, aldrig kunne man vide sig sikker, der lurede farer alle vegne. Læger var der ikke mange af, de var også gerne langt borte, og deres formåen var i hine tider meget begrænset. Derfor søgte man på landet den kloge mand eller kone eller tog sin tilflugt til de mange og lidt meget mærkelige husråd. Her skal gives nogle eksempler.

For bronkitis var brun tjære i et glas vand godt. Et æble påskemorgen, så får man ikke ondt i ryggen i det kommende år. Tandpine kan sættes væk på følgende mærkelige måde: Man går en torsdag aften op på kirkegården og skærer en torv så stor, som en hånd er bred, sig så: »Al min tandve sætter jeg ned i navnet Gud Fader, Guds Son og Gud Helligånd«, stod så ned i hullet og læg torven tilbage igen. Så derefter 9 skridt baglæns fra hullet, så går tandpinen over og kommer ikke igen. Mod lopper og lus havde man også råd: Tag tobak, læg det i ol eller brændevin, dyp en borste deri og borst hårdt, så forgår lusene. Et andet råd var at spise en mundfuld brød dypet i borolie hver morgen fastende, det

skulle der vist et vist mod til, skulle man synes. Man kunne også fjerne en byld eller andet smertende ved at stryge bylden med en eller anden genstand og så kaste denne fra sig på vejen, i groften, ligemeget hvor, så kastede man samtidig bylden fra sig, men derfor skal man ikke uden videre tage ting man finder, ingen ved jo om ikke tingene bærer på en sygdom. For at sikre sig herimod kan man spytte på tingen, for man tager den, så sker der ikke noget. Næseblod kan standses ved at binde en rød tråd om venstre lillefinger og samtidig lægge en jernnogle i nakken. Tomreren kan også standse blodet, hvis han hugger sig og det bloder stærkt, hvis han så hugger en revne i en bjælke og drypper 3 dråber blod deri og bagefter driver en kile i revnen, så standser blodet.

Der var også mange ting, der ikke havde med sygdom at gøre, som det var af vigtighed at give agt på. F.eks.: Når kornet er inde, skal konen lukke porten, så bliver der fodt flest hundyr på gården i det kommende år.

Under farvning må man ikke rose garnet, hvis en fremmed gjorde det og sagde: »det er kont«, må man hurtigt svare: »Din rov er også kon«, så har ordene ingen magt længere. Det er altid spændende, når den unge kone første gang skal sætte sin fod i sit nye hjem, derfor gør hun klogt i at stjæle en kat og kaste den ind af doren for hun selv træder ind, ja det allerbedste er, om hun kan nå at kaste katten ind i alle stuerne. Endelig må det ikke glemmes, at man altid skal brænde afredte hår, for ellers kan det ske, at en fugl finder det og bruger det til sin rede, og så får mennesket hovedpine og uro i hovedet mange til den uro, der er i reden, når den er fuld af unger.

Med disse eksempler er kun nævnt en brokdel af de utallige hjemmeråd, hvormed man hjalp sig mod sygdom og alle de andre ting, man skulle tage sig i vare for. For et øjeblik at vende tilbage til sygdommene, så var det en almindelig tro, at »lige virker på lige«, d.v.s. Gule farver, blomster, svovl, guld virker på gulsot, rødt virker på roser og alle sygdomme, der gør huden rød. Hjerteformede blomster og blade virker på hjertet, nyreformede på nyrerne og så fremdeles. Denne antagelse kunne føre til helt groteske helbredelsesmidler. F.eks. bændelorm kunne helbredes sagde man, ved at spise 13 regnorme dypet i brændevin.

- Et kan vi alle være enige om: det er godt, de gamle tider også i den henseende er forbi.

Johs. Garnæs Petersen

HØSTREJSE til BORNHOLM

26.-30. september - Pris 1250 kr., alt incl.

Busafgang fra Korsør - alle Bornholms seværdigheder samt Christiansø besøges.

Kærne-Rejser

Telf. 03-610023

Jens og Anna Jensens fond...

udlåner penge til unge landmænds etablering, også ved generationsskifte. Årlige ydelse uden kurstab for tiden 12 procent, hvoraf 9 procent er rente. Henvendelse til:

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, Rynkeby, telefon (09) 39 13 17.

Henvendelse til fonden skal være indsendt senest 1/6 eller 1/12 hvert år.

Skaf foreningen nye medlemmer

Undertegnede foreslår, at følgende får tilsendt materiale om
Dansk Slægtsgårdsforening og opfordres til at indmelde sig i foreningen:

Titel

Navn

Postadresse

_____ den _____ 19____

Titel

Navn

Postadresse

_____ den _____ 19____

Titel

Navn

Postadresse

_____ Underskrift _____

Titel

Navn

Postadresse

_____ Underskrift _____

Ønsker man ikke at klippe i bladet, kan forslag indsendes til sekretariatet på alm. postkort.

**Landbrugslån...
til nybygning-grundforbedring-
maskinindkøb-
besætningsudvidelse-
teknisk rationalisering-
generationskifte etc...**

**Ring...
og få bedre råd!**

**FORENEDE
KREDITFORENINGER**

Otto Monsteds Plads 11 · Postboks 333 Mageløs 2 · Postboks 343
1503 København V · Tlf. (01) 15 34 34 5100 Odense C · Tlf. (09) 11 77 77

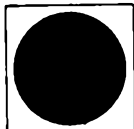
L. 10/84-1/274

**Jyllands
Kreditforening gør
noget særligt ud af
jydernes lånesager..**

**JYLLANDS
KREDITFORENING**

6100 HADERSLEV: Åstrupvej 13. Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING: Herningvej 3. Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG: Sct. Mathiasgade 1-3. Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG: Boulevarden 43. Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J: Kongsgårdsvej 6. Tlf. (06) 14 88 00

**SPAREKASSEN
SYDJYLLAND**

Alle medlemmer
bør have . . .

Fås på sekretariatet,
hos redaktøren samt
hos kredsformændene.
Pris 20 kr.

Det ny emblem

Vi skaffer penge til gårde.

København: Jarmers Plads 2
1590 København V, Tlf. (91) 12 53 00

Århus: Åboulevarden 69,
8100 Århus C, Tlf. (06) 12 53 00

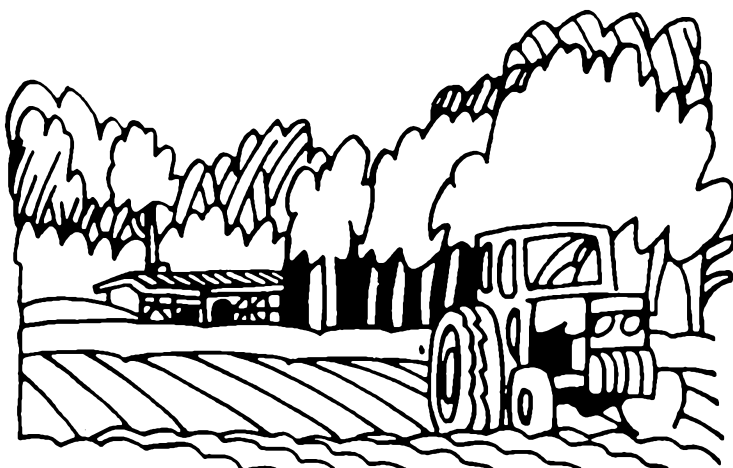
Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning, Tlf. (07) 12 53 00

Afd.kontor i Ålborg: Algade 38,
9100 Ålborg, Tlf. (08) 12 53 00

Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16,
5000 Odense, Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

**Et A-rentebevis fra Andelsbanken
giver stigende rente år for år
- uden at Deres penge er bundet.**

 ANDELSBANKEN